

СХЕМИ І ТАБЛИЦІ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКІЙ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНІЙ

Методика викладання української мови як іноземної є молодією галуззю, яка стрімко розвивається, формує власну систему термінів та методів. Однією з найактуальніших є проблеми ефективності навчання, оптимізації навчального матеріалу. У цьому контексті важливим є дослідження наочних засобів навчання, включно із зображальними, до яких належать різноманітні схеми і таблиці. Як відомо, ефективність навчання залежить від рівня залучення до сприйняття всіх органів чуття людини: чим вони різноманітніші, тим швидше й глибше матеріал засвоюється. Ця закономірність проявилася в загальнодидактичному принципі наочності, який набуває особливої ваги при навчанні іноземним мовам, коли виникає завдання створити систему відображення об'єктивного світу у формах іншої мови. Наочність використовують для стимулювання й полегшення процесу засвоєння матеріалу, як засіб запам'ятовування і збереження інформації. Психологічна особливість і цінність чуттєво-наочного подання матеріалу навчання полягає також у тому, що він мобілізує психічну активність студентів, а саме викликає інтерес до занять мовою, переводить довільну увагу в післядовільну, розширює обсяг засвоєного матеріалу, знімає стомлення, тренує творчу уяву, мобілізує волю, полегшує весь процес навчання.

Проблема використання наочності цікавила ще педагогів минулого: Я. А. Коменського, який розглядав чуттєвий досвід дитини як основу навчання і вважав, що навчання слід починати "не зі словесного тлумачення про речі, але з реального спостереження над ними" [2], І. Г. Песталоцці, К. Д. Ушинського. Питання вивчення іноземних мов, у тому числі з використанням засобів наочності, висвітлено в наукових роботах А. Д. Климентенка, І. Л. Біма, С. П. Шатілова, Л. С. Панова, Н. Д. Гальскова.

Метою статті є встановлення ефективних способів використання різноманітних схем та таблиць як засобів зображальної наочності у процесі вивчення морфології української мови іноземними студентами.

Лінгводидакти виділяють зоровий, слуховий і кінестетичний канали сприйняття інформації. При чому більшість людей належать до візуального типу (візуали), тобто вони мають бачити те, що вони вивчають, інакше просто не сприймуть інформацію. Неодноразово проведені досліді підтверджують, що наочний матеріал, незалежно від вікових особливостей, запам'ятовується набагато краще. Є. І. Пассов вважає, що мета застосування зображальних наочних засобів – "викликати необхідні асоціації між зображенням (ідеєю, змістом) і тим, що стає змістовним матеріалом висловлювання", оскільки "до зорового образу легко й остаточно прив'язуються навіть абстрактні ідеї" [4]. Тому в сучасній методиці засоби зображальної наочності стали одними із основних компонентів заняття з іноземної мови, бо вони можуть використовуватися при поданні будь-якого матеріалу на кожному етапі засвоєння. При чому чим складніший навчальний матеріал, тим важливішу роль повинна відігравати наочність у формуванні правильних уявлень.

Інша вагома причина використання схем та таблиць, зокрема при вивченні морфології, – це спосіб відбору матеріалу для навчання, який полягає у формуванні граматичного мінімуму – мінімального набору граматичних категорій, значень і форм, що відображає основні закономірності граматичної системи мови [5; с. 21]. Під час відбору граматичного матеріалу враховують його частотність (поширеність вживання граматичної форми чи конструкції), типовість (здатність відображати специфіку мови), зразковість та репрезентативність (охоплення граматичними правилами великої кількості прикладів) [1; с. 129]. При цьому використання опорних схем і таблиць забезпечує не лише візуалізацію матеріалу та логічність його подачі, а й значну економію часу для його пояснення та засвоєння (особливо, коли використовуються уже готові матеріали). Крім того, значний обсяг матеріалу студенти повинні опрацювати самостійно, а такі засоби наочності полегшують й оптимізують цей процес.

В основу використання схем і таблиць покладено низку принципів: 1) принцип доступності (матеріал повинен бути поданий у зрозумілій для студентів формі, при цьому варто уникати занадто складних схем і таблиць); 2) принцип композиційної організації (згідно цього принципу матеріал має бути поданий логічно); 3) принцип коментаря (таблиця чи схема повинна супроводжуватися заголовком, поясненням, формулюванням правила, включенням певного факту в систему аналогічних фактів). Отже, схеми та таблиці мають будуватися в такий спосіб, щоб бути зручними для оформлення і не мати нічого зайвого, що б заважало сприйняттю.

За призначенням і роллю у навчальному процесі таблиці поділяють на: 1) ілюстративні таблиці; 2) таблиці-парадигми; 3) теоретико-понятійні таблиці; 4) порівняльно-зіставні таблиці. Спираючись на сформульовані вище принципи, розглянемо докладніше кожен із цих типів таблиць.

Ілюстративні таблиці є найпростішим за змістом і структурою типом таблиць. Основним їх завданням є демонстрація конкретних мовних прикладів. Такі таблиці містять не більше двох рівнів подачі інформації, при чому теоретична інформація зведена до мінімуму й обмежується, як правило, заголовком таблиці. Ілюстративні таблиці часто містять графічні еквіваленти виучуваних явищ у вигляді ілюстрацій. Прикладами таких таблиць можуть бути "Іменники, які вживаються тільки в множині", "Значення

дієслова", "Вживання слів ОДИН, ДВОЄ, ПАРА з іменниками" та ін.

Методика роботи з ілюстративними таблицями передбачає широке їх використання із залученням проєктора на етапі вивчення чи закріплення теми, а також як опорний матеріал, який можна доповнити власними прикладами у процесі виконання домашнього завдання. Робота з ілюстративними таблицями буде більш ефективною за умови залучення різних словників. Приклад ілюстративної таблиці:

Таблиця 1

Іменники, які виживаються тільки в множині

парні предмети	ножиці, сани	зображення
абстрактні назви дій, станів, почуттів	жнива, пахощі	зображення
збірні	люди, дрова	зображення
власні назви	Суми, Філіппіни	зображення

Таблиці-парадигми близькі за своєю сутністю і призначенням до ілюстративних. Вони також призначені для легшого запам'ятання конкретного мовного матеріалу, однак, на відміну від ілюстративних, містять теоретичну інформацію як у структурі таблиці (наприклад, парадигма відмінків), так і у вигляді автономних текстових фрагментів. До цієї групи належать різноманітні таблиці закінчень, відмінювання, дієвідмінювання, наприклад "Відмінювання іменників І відміни", "Відмінювання особових займенників" тощо. Методика роботи з таблицями-парадигмами передбачає широке їх використання на етапі пояснення і повторення нового матеріалу як зорову ілюстрацію слів викладача, а також для самоконтролю в умовах самостійної роботи студентів.

Теоретико-понятійні таблиці – це об'єкти зі складною структурою, метою яких є розкриття сутності якогось мовного явища, представлення теоретичного матеріалу в компактній формі. Вони часто містять текстові фрагменти, які за своїм змістом близькі до теоретичних параграфів підручника, наприклад "Частини мови", "Рід іменників", "Час дієслів", "Класифікація числівників" і т. д. Крім теоретичної інформації, такі таблиці обов'язково містять конкретні приклади, що дозволяє працювати з ними як в аудиторії, так і самостійно. На етапі пояснення теми така таблиця є ілюстрацією до пояснень викладача, дозволяє сприймати інформацію не тільки на слух, але й через зір. На етапі повторення таблиці може бути підґрунтям для індивідуальних повідомлень студентів. Приклад теоретико-понятійної таблиці:

Таблиця 2

Час дієслів

ЧАС ДІЄСЛІВ		
МИНУЛИЙ ЧАС	ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС	МАЙБУТНІЙ ЧАС
дія, яка відбулася, або відбулася до моменту мовлення про неї: (він) писає , (вона) писала (воно) писало , (вони) писали	дія, яка відбувається постійно або в момент мовлення: (я) пишу , (ти) пишеш , (він, вона) пише , (ми) пишемо , (ви) пишете , (вони) пишуть	дія, яка відбудеться після мовлення про неї: (я) писатиму , буду писати , (ти) писатимеш , будеш писати , (він, вона) писатиме , буде писати , (ми) писатимемо , будемо писати , (ви) писатимете , будете писати , (вони) писатимуть , будуть писати

Порівняльно-зіставні таблиці також служать для формування певних теоретичних понять. Такі таблиці мають чітку композицію, яка відразу допомагає вловити сутність певної опозиції. Зміст таких таблиць може бути різноманітним: від презентації опозицій в межах однієї граматичної групи (наприклад, порівняння якісних і відносних прикметників), до порівняння різних частин мови. Такі таблиці можуть бути одномовні (використовують теоретичний матеріал однієї мови) і двомовні (зіставляють одне й те саме явище на матеріалі різних мов, одна з яких є опорною, мовою-посередником, а інша – новою). Прикладами таких таблиць є: "Іменник і прикметник", "Перехідні й неперехідні дієслова", "Активні й пасивні дієприкметники". Методика роботи з такими таблицями зумовлена їх природою і структурою, передбачає евристичні бесіди на етапі пояснення теми, роботу в групах. Ці таблиці однаково ефективні на всіх етапах вивчення теми, оскільки матеріал в них організовано таким чином, що, знаючи зміст однієї колонки таблиці, можна вловити суть опозиції і здогадатися про зміст протилежної колонки. Строга логіка організації матеріалу робить такі таблиці незамінними при узагальненні вивченого як в аудиторній, так і в самостійній роботі студентів.

Як бачимо, усі типи таблиць і схем у процесі навчання українській мові як іноземній є засобом навчання, що забезпечує оптимальне засвоєння навчального матеріалу і його закріплення в пам'яті; містить підказки для розкриття законів мови при її чуттєво-наочному сприйнятті; є засобом розвитку мовної спостережливості у студентів і збільшення обсягу їх знань у процесі зіставлення рідної і української мов; виявляється прийомом розвитку пам'яті шляхом її опори на різні органи відчуттів; відповідає схильності студентів мислити формами, фарбами, звуками, відчуттями взагалі. Тому подальша розробка цієї теми, підготовка опорних схем і таблиць для усіх розділів навчального курсу, є перспективним дослідженням і матиме широке практичне застосування при навчанні іноземців українській мові.

Використана література:

1. *Антонів О.* Граматичний матеріал у дистанційному курсі української мови як іноземної / О. Антонів // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Вип. 5. – Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – № 5. – С. 128-136.
2. *Коменский Я. А.* Избранные педагогические сочинения / Я. А. Коменский. – М. : Педагогика., 1982. – Т. 2.
3. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / кол. авторів під кер. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
4. *Пассов Е. И.* Основа методики обучения иностранным языкам. – М. : Русский язык, 1977.
5. *Роовет Э., Штейнфельд Э.* О связи лексики и грамматики при отборе словарного минимума для эстонских школ // Русский язык в национальной школе. – 1966. – № 3. – С. 21-28. – С. 21.

Аннотація

В статье рассматриваются методы использования разных типов схем и таблиц при изучении украинского языка как иностранного на материале морфологии.

Annotation

In the article the methods of using different types of schemes and tables were reviewed in studying of the Ukrainian language as a foreign language on the material of morphology.

УДК 94(477)“1943/1950” :36

Пилипенко Л. В.

МАТЕРІАЛЬНО-ПОБУТОВЕ СТАНОВИЩЕ ІНВАЛІДІВ ВІЙНИ В УРСР (1943–1950 рр.)

Жертвами соціально-гуманітарних катастроф в першу чергу стають ті групи населення, які за об'єктивних умов – каліцтв, поганого стану здоров'я були позбавлені можливості заробляти собі на життя і змушені були виживати в складних повоєнних умовах. Саме інваліди війни і належали до даної категорії населення.

Останні десятиріччя дослідження повсякденного життя різних груп населення України стають більш актуальними. Однак відсутність комплексного дослідження соціального становища інвалідів війни у повоєнні роки залишають тему дослідження актуальною і сьогодні.

Найпершим завданням органів радянської влади стало визначення кількості інвалідів війни. На 1 січня 1946 року кількість інвалідів війни рядового, сержантського і старшинського складу, згідно з статистичними даними Наркомату соціального забезпечення УРСР становила 401030 чол. З них інвалідів I-ї групи – 7 399, інвалідів II-ї групи – 167110, та інвалідів III-ї групи – 226521 чол. До даного списку не були включені інваліди офіцерського складу, оскільки вони перебували на обліку у військових комісаріатах. Розпорошення по відомствах ускладнювало процес контролю надання адресної допомоги. Найбільша кількість інвалідів війни документально зафіксовано органами соціального забезпечення на вересень 1946 року, тоді на облік було взято 616400 покалічених військових. В подальшому ця цифра буде зменшуватися. Крім природних умов, пов'язаних зі смертю інвалідів, суттєве скорочення буде наслідком економії державних коштів, яке буде здійснюватися за рахунок інвалідів війни. [2, с. 16].

На протязі повоєнної п'ятирічки для інвалідів війни були встановлені пенсії, які мали гарантувати їм прожитковий мінімум. Так для рядових не пов'язаних з сільським господарством, встановлювалась пенсія в розмірі 300 крб., а для інвалідів в сільській місцевості вона дорівнювала 250 крб. [3, с. 51]. Варто зазначити, що дана постанова стосувалася тільки тих інвалідів, які в силу серйозних поранень, найчастіше були непрацездатними і ці гроші були єдиним джерелом їх існування. Інваліди-фронтовики нагороджені бойовими орденами, мали отримувати додаткові грошові винагороди (щомісяця), однак ці рішення найчастіше залишалися на папері. В другій половині 40-х років XX ст. в системі виплат пенсій інвалідам війни існувало багато недоліків. Непрофесійність, безвідповідальність посадових осіб призводили до фактів несвоєчасного нарахування і виплати пенсій, її недоплати і переплати. У 1946 році були перевірені пенсійні органи соціального забезпечення різних рівнів. Перевірці підлягала 21 область республіки. В результаті перевірки було виявлено багато фактів зловживань посадовими особами. По республіці загальна кількість порушень склала 54,7 тис. і всі вони стосувалися пенсійних виплат [4, с. 1]. З метою покращення роботи пенсійних відділів органів соціального забезпечення суцільні перевірки даних органи були проведені в 1947-48 роках. Певний контроль допомагав ліквідувати недоліки, сприяв підвищенню кваліфікації співробітників пенсійних органів, однак ситуація з виплатою пенсій у повоєнні роки залишалася складною.

Для більшості інвалідів нагальним питанням було працевлаштування. Відсутність в першу чергу фінансових можливостей спонукала владу ще навесні 1942 року ухвалити постанову від 6 травня № 640 “Про трудове влаштування інвалідів Вітчизняної війни”. Дана постанова надавала інвалідам війни окремий статус, вони виділялися із маси інших інвалідів.

У перші повоєнні урядом СРСР та УРСР були організовані постійні обласні, міські та районні комісії з працевлаштування інвалідів війни. До складу комісій входили представники партійних, державних і